

De laatste vlucht

(2029)

Tania staart naar de volgeladen rode Volkswagen Caddy, haar gezicht verwrongen van verdriet. Vier volle kasten zitten in het laadgedeelte gepropt. Oude dekens en spanbanden moeten de schokken helpen opvangen. De vliegopeningen hebben we gisteren na zonsondergang minutieus afgesloten. Ik doe zacht de kofferdeur dicht en geef Tania nog een knuffel. 'Ik zal voorzichtig rijden,' zeg ik, 'ze zullen het daar beter hebben'. Dat montert haar niet op, integendeel. Er wacht me een rit van tweehonderd kilometer. In onze straat liggen nog oude kasseien. Al meer dan tien jaar is een heraanleg beloofd, maar de stad heeft geen geld. Ik ontkoppel zo traag mogelijk. Op het asfalt om de hoek ga ik langzaam sneller. Zo ver zijn we dus. De enige manier om deze tweehonderdduizend bijen te redden is ze verplaatsen naar een weiland diep in de Ardennen. Daar is de Aziatische hoornaar nog niet opgedoken.

Na de varroamijt, de impact van neonicotinoïden, de opmars van agrarische monoculturen, de toenemende droogte en het verdwijnen van akkerbloemen lijkt de hoornaar de spreekwoordelijke laatste nagel aan de bijendoodskist. In onze apicultuurvereniging hebben we uitgebreid alle mogelijke remedies besproken: de hoornaar bestrijden met geuren en geluiden, met vallen en verdelging, met vreselijke chemische troep, met feromoonvallen of met drones. Zelfs elektrische harpen zijn

ingezet, een variatie op de vliegenmepper op batterijen die recent populair geworden is. Maar niets helpt.

Het eerste nest van de *Vespa Velutina* is ongeveer twintig jaar geleden gesignaleerd, in de buurt van Poperinge. Uitgerekend in 2016, het jaar waarin ik Tania voor het eerst heb gekust. Niemand weet hoe die eerste koningin daar is aangekomen. Ondanks alle pogingen om in te grijpen, hebben de hoornaars zich razendsnel verspreid. Dat is niet verwonderlijk, want elk nest kan tot vijfhonderd koninginnen voortbrengen. Zelfs al verdelg je de helft, dan nog is dit een exponentiële groei. Dus zijn wij, net als veel andere imkers, ingegaan op het aanbod van het Bijeninstituut. We verhuizen onze zwermen naar een grasveld in de Gaume. In die regio, ver van de industriële landbouw, is de hoornaar nog niet gesignaleerd. Naast het bijenveld is een weekendhuisje, zodat we via een beurtrol op de bijen kunnen letten.

Normaal zet ik de radio keihard tijdens lange autoritten. Deze keer niet, want de diertjes zullen al voldoende stress voelen bij deze gedwongen reis. Ik hoor enkel het geraas van de oude dieselmotor, met op de achtergrond een zacht gezoem. Al kan dat ook mijn beginnende tinnitus zijn.

Mijn gedachten dwalen af naar die keer dat ik in een lagere schoolklas mijn bijenverhaal vertelde. Ik weidde uit over het belang van insecten voor de bestuiving, over hoe ingenieus zo'n bijenvolk samenwerkt, en over hoe kwetsbaar deze en andere dieren zijn. Een jongen was absoluut niet geïnteresseerd. Hij was een jaar of tien, en had duidelijk overgewicht. Hij staarde voor zich uit terwijl zijn beide handen en armen zijn hoofd ondersteunden. Het leek alsof zijn nek alleen het gewicht niet kon dragen. Hij reageerde niet op de beelden die ik toonde van de intelligente communicatiepatronen. Hij wou absoluut niet proeven van de honing die ik had meegebracht. 'Vies,' sneerde hij met opgetrokken neus. Hij had lak aan het hele bloemetjes-

en-bijtjesverhaal. Daarna mochten de kinderen vragen stellen. Ik aanhoorde de gebruikelijke klachten over bijensteken. Als de kinderen water dronken in plaats van cola zouden de dieren hen veel minder lastigvallen, wou ik antwoorden, maar ik hield me in. Een meisje wou weten welk voedsel afhankelijk is van bestuivers. 'Dat is een hele lijst,' antwoordde ik, blij met de vraag. 'Heel veel fruitsoorten hebben hen nodig, zoals appels, peren, kersen, maar ook aardbeien en frambozen. Ook koolzaad en zonnebloem, net zoals aubergines, tomaten, komkommer, bonen en paprika!' Toen reageerde de jongen, als, nu ja, door een wesp gestoken. 'Paprika!' riep hij ontzet. 'Als er geen paprika meer is, dan zijn er geen paprikachips meer!' Plots was de ernst van de situatie tot hem doorgedrongen.

* * *

Nog een paar kilometer, dan kan ik de snelweg op en eindelijk wat vaart maken. Aan de oprit staat een lifter. Door de problemen met het openbaar vervoer proberen almaar meer mensen het op deze archaïsche manier. Ik kan gezelschap gebruiken, maar mag niet bruusk remmen, dus duurt het ruim honderd meter voor ik tot stilstand kom. Ik zet de motor af, stap uit en zwaai. Het is een oude man, hij probeert zich te haasten. Ik gebaar dat hij zijn tijd mag nemen. Hij heeft een pet op, draagt een ruitjeshemd, een verschoten ribfluwelen broek en daaronder stevige bottines. Nu hij dichterbij komt, zie ik de grijze stoppelbaard en de zware zwarte bril. Hij hijgt en puft. Hij draagt een kleine roestbruine plunjezak. 'Dank je, merci!' roept hij terwijl hij bij de auto komt.

'Meneer, je kan zeker mee! Maar je bent hopelijk niet allergisch voor bijen?'

'Een bijenallergie? Ik wist niet dat dit bestond. Ik heb daar in elk geval geen last van.'

‘Oké, stap gerust in, maar sluit zachtjes de deur, asjeblieft’.

De man stapt behoedzaam in, en klikt de deur bijna onhoorbaar dicht. Vanwaar zou hij komen, hoe oud is hij?

Hij plaatst zijn spullen tussen zijn voeten, blaast even uit en kijkt achter zich naar de lading. Zou hij het zachte gezoem horen?

Ik start de auto, en trek rustig op.

‘Mag ik praten?’ fluistert de man, terwijl hij met zijn hoofd een teken naar achteren geeft.

‘Natuurlijk,’ zeg ik, ‘daar kunnen de bijen wel tegen. Schokken en trillingen, daar krijgen ze pas stress van.’

‘Goed zo,’ zegt de man, ‘ik zal niets schokkends zeggen.’

Ik moet even glimlachen.

‘Waar moet je naartoe?’

‘Waar ga je heen?’

‘Naar Florenville, niet zo ver van de Franse grens.’

‘Dat is uitstekend, dank je, als het maar zuidwaarts is.’

Ik voeg in op de snelweg en voer geleidelijk aan de snelheid op.

‘Ik ben Sven, bijensmokkelaar.’

‘Oei, is dit een illegale lading?’ Ik zie zijn stugge grijze wenkbrauwen boven zijn brilmontuur rijzen.

‘Nee, nee, maar het voelt alsof ik op de vlucht ben, en deze volken in veiligheid probeer te brengen.’

De man knikt. ‘Mijn naam is Ahmed,’ zegt hij. ‘Zestig jaar geleden ben ik ook gevlucht, maar wel met het vliegtuig, dat was comfortabeler. Toen had je nog geen mensensmokkelaars nodig.’

‘Waarvoor moest je vluchten?’

‘Beiroet. Zomer 1975,’ klinkt het afgemeten.

‘Hm, ik ben niet zo goed in politiek en geschiedenis. Wat is er toen gebeurd?’

‘Dat was het begin van een vreselijke burgeroorlog, met

verschillende milities, religieuze gewapende groepen, buitenlandse inmenging. Alle denkbare rotzooi. Ik was vijftien. Ons gezin was deels sjiitisch en deels Palestijns. Twee redenen om ons zorgen te maken. Mijn ouders besloten mij op het vliegtuig te zetten naar de eerste de beste Europese hoofdstad. Het werd Amsterdam.'

Nu begrijp ik vanwaar zijn accent komt. Hij moet nu vijfenzeventig zijn, reken ik snel uit. Je ziet vaker lifters tegenwoordig, maar zelden van die leeftijd.

'Amsterdam, dat is een mooie stad. Woon je daar nog?'

'Ah nee, ik heb er even rondgezworven en ben dan opgevangen in Almere, dat nog maar net bestond. Ik heb daarna in Turnhout, Diksmuide en Eindhoven gewoond. Ik spreek minstens vijf Nederlandse talen.' Hij voegt er een paar onbegrijpelijke zinnen aan toe.

Het doet me lachen. 'Vijf dialecten, dat is sterk.' Hij vertelt niet verder en kijkt me vriendelijk aan. Nu is het mijn beurt. Ik vertel hem over onze bijenkasten en de dreiging van de Aziatische hoornaar.

Ahmed schudt zijn hoofd. 'De wrede hoornaar, de terrorist van het bijenvolk. Toen ik aan de kust woonde, is mijn buurman eens aangevallen. Hij wou de haag scheren, maar daarboven hing een gigantisch nest. Hij heeft het net overleefd.'

'Vorig jaar zijn er in ons land meer dan driehonderd aanvalen op mensen gesignaleerd,' vul ik aan. 'Er zijn zeven doden gevallen, van wie twee kinderen.'

We verzinken allebei enkele kilometers in onze gedachten. Ik vraag me af of de hoornaar ook in Libanon voorkomt, en in Almere.

* * *

We rijden langs uitgestrekte fruitplantages. Grote machines kappen en versnipperen systematisch de bomen.

‘Wat gebeurt hier,’ zegt Ahmed verschrikt, ‘het lijkt wel de Westelijke Jordaanoever?’

Ik zucht. ‘Ze proberen de oosterse fruitvlieg te verdelgen. Die nieuwkomers vreten de jonge vruchten van binnenuit kapot. De vliegjes verspreiden zich razendsnel en zijn polyfaag.’

‘Wat bedoel je?’

‘Ze eten wel tweehonderd verschillende soorten groenten en fruit. Ze bedreigen daardoor de hele landbouwproductie.’

‘Fruitbomen kappen komt de opbrengst toch ook niet ten goede.’

‘Door het hele ecosysteem te vernietigen hoopt men de levenscyclus van die fruitvlieg te doorbreken. Zoals men vogelgriep tracht te stoppen door jaarlijks miljoenen kippen op te ruimen.’

‘Verschrikkelijk,’ zegt Ahmed. ‘Helpt het?’

‘Natuurlijk niet. De *bactrocera dorsalis* – zo is de officiële naam van het vliegje – is een taaie. Ik vrees een blijver. En de fruitvlieg is niet het enige probleem. Tien procent van de landbouwgrond is ondertussen besmet met knolcyperus, een kruid dat voedingsstoffen van andere planten inpalmt. Boeren kunnen op de besmette velden geen knolgewassen meer planten. En de aardappelteelt heeft steeds meer last van doornappel. Die zaden blijven tot vijfenzeventig jaar kiemkrachtig en kunnen een temperatuur van vijfhonderd graden weerstaan.’ Ik zou nog even kunnen doorgaan, maar ik rond af. ‘Dat kunnen we niet allemaal meer beheersen of indijken. Het is een ramp.’

‘Nog een ramp,’ zucht Ahmed. ‘Nu begrijp ik waarom voeding almaar duurder wordt, en er soms tekorten zijn.’

‘En het wordt nog erger.’ Ik ben blij dat iemand luistert. De

meeste mensen in mijn omgeving zijn mijn zwartgallige geklaag over ecologische rampen meer dan beu. 'Door het tempo waarin het klimaat verandert, voelen steeds meer nieuwe planten en dieren zich hier helemaal thuis. Ze hebben geen natuurlijke vijanden. Bijkomend probleem is dat we die schadelijke exoten niet adequaat aanpakken. Sommige mensen weigeren om nesten van hoornaars te laten vernietigen op hun eigendom. Volgens hen is het onze eigen schuld dat de natuur zich tegen ons keert. We hebben ecosystemen decennialang vernietigd, en nu komt de rekening, redeneren ze. Misschien hebben ze wel gelijk, maar dat is geen reden om niets te doen. Ik vind dat misdadig!' Ik kijk Ahmed aan en verwacht dat hij mijn verontwaardiging zal delen. Hij blijft onbewogen voor zich uit kijken. 'Er zijn zelfs idioten die beweren dat dit een straf van God is'. Ik besef te laat dat Ahmed misschien gelovig is.

'Of een straf van Allah,' zegt hij, 'want Allah heeft evenveel redenen om boos te zijn als God. Of Krishna of Boeddha of wie dan ook. We hebben al onze goden verraden, toch?'

Ik wil reageren, maar zie plots de knipperlichten van de wagens voor ons. File. Ik probeer zo gelijkmatig mogelijk te remmen. 'Verdorie, een ongeluk?' We komen helemaal tot stilstand.

Ahmed opent zijn portier en gaat op de onderkant van de deuropening staan. 'Sven, dit zal je willen zien!' Ik doe hetzelfde aan de andere kant van de wagen. Een paar honderd meter voor ons zit de snelweg vol met duizenden grote dieren.

'Wat is dit,' roept Ahmed, 'is er een vrachtwagen gekanteld?'

'Het zijn Canadese ganzen. Die vormen megakuddes en trekken plunderend het land rond. Ze vreten velden en weides leeg en laten grote hoeveelheden stront achter.'

'Maar wat doen ze hier op de snelweg? Is dit normaal?'

‘Dit heb ik nog nooit gezien. Het grootste deel van de zwerm zit op de velden naast de autoweg, maar ze vullen ook de rijstroken.’ Enkele mensen stappen uit en proberen de ganzen te verjagen. Maar de beesten zijn groot en agressief. Als een aantal van hen een dame aanvalt, springt iedereen snel terug in de wagens. We kunnen niet anders dan wachten.

‘Ik zet even de radio aan. Straks is er een nieuwsbulletin.’

Ahmed veegt zijn bril schoon met een hoekje van zijn hemd.

We horen al snel over de ganzenkolonie. Niet enkel de snelweg maar ook de nabijgelegen luchthaven is getroffen. Er kunnen geen vliegtuigen meer landen of opstijgen want het risico op een birdstrike is te hoog. Een minister kondigt aan dat hij de luchtmacht zal inschakelen om het probleem op te lossen. De nieuwslezer heeft nog meer te melden: ‘Door de grote toename van het aantal blauwe draken, een giftige zeenaaktslak, is de kust de komende tien dagen niet toegankelijk voor strandgangers. In Frankrijk verwachten ze grote problemen met de energiebevoorrading. De helft van alle kerncentrales is voor onbepaalde tijd afgesloten door kwalenblokkades. In Tanzania hebben ze de voetbalcompetitie stilgelegd omdat er te veel aanvallen zijn van zwermen *killer bees*. Bij zo’n aanval moeten de spelers plat op de grond liggen en slaan de supporters op de vlucht.’ Ik zet moedeloos de radio uit.

‘Blauwe draken,’ mompelt Ahmed, ‘kwallenblokkades, birdstrikes, killer bees. Jeetje, dit loopt echt uit de hand.’

‘Hopeloos,’ zeg ik, ‘en elk jaar wordt het erger. Die verdomde schadelijke exoten!’

* * *

De file voor ons komt traag in beweging. Enkele zware vrachtwagens hebben de weg met bruto geweld vrijgemaakt. We rijden stapvoets door een kerkhof van Canadese ganzen. Geknakte nekken, opengereten buiken, gekwetste en luid schreeuwende exemplaren. Het is een vreselijk zicht. Na een paar honderd meter gaat het weer wat sneller. Bloed en veren belanden op de voorruit. Ik zet de ruitensproeier aan en probeer de ganzen uit mijn hoofd te zetten. Ooit ging ik met een groepje milieubewuste tieners de eieren van die ganzen schudden. Het heeft duidelijk weinig geholpen.

‘Ik ben uiteindelijk ook een schadelijke exoot,’ verbreekt Ahmed de stilte.

Ik schrik van de woorden van mijn medereiziger. ‘Nee, Ahmed, dat mag je niet zeggen, echt niet.’

‘Heb je het niet gelezen dan? Over die voorman van de extreemrechtse partij die beweert dat al die schadelijke soorten naar hier zijn gekomen samen met de migranten en vluchtelingen? En dat het onze schuld is?’

‘Nee, echt niet,’ roep ik, ‘we weten goed genoeg hoe het is begonnen: Door de globalisering en onbegrensde wereldhandel. Larven en eitjes kwamen mee met ballastwater van zeeschepen. Veel exoten hebben we zelf ingevoerd: Amerikaanse kers omdat dit handig leek, Japanse duizendknoop omdat we die mooi vonden. In tuincentra kon je jarenlang roodwang-schildpadden en reuzenberenklauw kopen. Die Canadese ganzen zijn hiernaartoe gebracht door jagers, rijke mensen die als hobby uitgezette weerloze dieren afknallen! En dan vergeet ik nog de monoculturen en de klimaatverandering!’ Ik wind me steeds meer op.

Ahmed geeft teken naar de kasten achter hem. Hij heeft gelijk, ik mag niet zo roepen.

‘Sorry,’ zeg ik, ‘misschien moeten we niet langer spreken over schadelijke exoten, het zijn klimaatvluchtelingen. Die

planten en dieren kunnen niet anders dan andere levensgebieden opzoeken. Het is hun enige kans om te overleven.'

Ahmed knikt. 'Dat is net zo voor al die mensen die door jullie politici als gelukszoekers worden omschreven. Het is eigen aan al wat leeft, om op zoek gaan naar een plek om te gedijen.'

Ik concentreer me op de weg. Op de ring rond de hoofdstad is het afwisselend versnellen of vertragen.

'Als kind zwierf ik uren rond in de heuvels rond Broum-mara, een kilometer of tien van Beiroet. Ik dwaalde tussen de wilde olijfbomen, eeuwenoude steeneiken en Johannesbroodbomen. Het rook er naar salie, tijm en rozemarijn. Een paar keer zag ik een klipdas, een klein, dik zoogdier. Tijdens het trekseizoen vlogen de migranten met honderden tegelijk boven mijn hoofd, richting Europa: pelikanen, schreeuwarenden en ooievaars. Overal hoorde je de cicades die hun ritmes op elkaar afstemmen tot een oorverdovend orkest van gesnerp, getik en getrommel. Op die plek voelde ik me echt leven.'

'Dat klinkt fantastisch, wil je daar soms niet naar terug?'

'Nee. De heuvels zijn ondertussen opgeofferd aan urbanisatie. Nu zie je er vooral beton en luxeappartementen. Ik kan er niet meer naartoe, die plek bestaat niet meer.'

'Dat noemen we een fantoomplek. Zo zijn er steeds meer.'

Ahmed knikt stilletjes en trekt zich terug in zijn herinneringen. Zelf denk ik ook aan de poelen en braakliggende stukken grond uit mijn jeugd die verdwenen zijn.

* * *

We zijn de hoofdstad voorbij. Het landschap wordt golvend. Boven de snelweg weerspiegelen grijze wolken onze stemming. 'Kom,' zeg ik, 'daar is een tankstation. We strekken even de benen.'